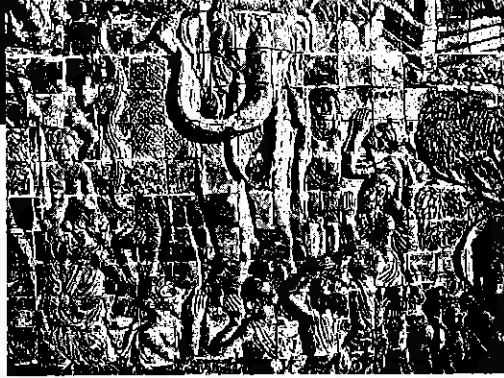

สุนทรียศาสตร์และสุนทรียภาพ : มิติหนึ่งขงชีวิต

จตุรัตน์ กิรติวุฒิมงคล*

ความเป็นมนุษย์ที่มีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ และเป็นที่พึงประสงค์ คงมิใช่เพียงแค่การได้มีความรู้ มีทักษะในการประกอบสัมมาอาชีพเพียงเท่านั้น หากแต่ต้องเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนักถึงสิ่งจะความจริง ข้อเท็จจริงต่าง ๆ การรู้สำนึกในคุณค่าแห่งความดี ความมีสุนทรียภาพ ทั้งในตัวตนเองตลอดจนสิ่งแวดล้อมรอบตัวและที่ไกลตัวออกไป การศึกษา หรือความพยายามใด ๆ ที่จะประสบพบหนทางที่จะก้าวไปสู่การรับรู้เกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ และได้มีโอกาสสัมผัสกับกลิ่นอายของคุณค่าสุนทรียภาพ ทั้งจากแหล่งธรรมชาติและจากผลงานศิลปกรรมด้วยแล้ว ถือได้ว่าเป็นหนทางที่ถูกต้องดีงามที่มนุษย์พึงแสวงหาและได้รับ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันยังมีความจำเป็นมากยิ่งขึ้น อย่างน้อยก็เพื่อเป็นตัวสร้างคุณภาพให้กับความเป็นชีวิตมิให้สุดโต่งไปข้างหนึ่งข้างใดจนเกินไป เพื่อลดภาวะตึงเครียดที่ต้องแข่งขันกับความเร็วของการเปลี่ยนแปลงในทุก ๆ ด้านจนมนุษย์เกือบจะหลงลืมความเป็นอิสรภาพแห่งจิตและปัญญาไปเสียแล้ว การศึกษาถึงคุณค่าสุนทรียภาพจึงเป็นหนทางหนึ่งที่จะช่วยเสริมเติมเต็มให้กับดวงจิตและปัญญาของผู้ศึกษาได้เป็นอย่างดี

ความหมายของสุนทรียศาสตร์

คำว่า “สุนทรียศาสตร์” (Aesthetics หรือ Esthetics) เฉพาะคำว่า “Aesthetics” มาจากคำว่า “Aisthetikos” ของกรีก ที่ขยายมาจากคำว่า “Aisthanomai” มีความหมายว่า “to perceive by the senses” คือรับรู้ด้วยความรู้สึกสัมผัส (สุชาติ สุทธิ, ม.ป.ป.)

* อาจารย์ประจำโครงการจัดตั้งคณะศิลปกรรมศาสตร์ สถาบันราชภัฏนครศรีธรรมราช.

สุนทรียศาสตร์ หมายถึง ทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ด้วยสัมผัสหรือทฤษฎีเกี่ยวกับความรู้สึกในเรื่องความงาม (พินดา เทวกุล, 2530) สุนทรียศาสตร์เป็นสาขาหนึ่งของปรัชญา ซึ่งเกี่ยวข้องกับธรรมชาติ การสร้างสรรค์ และความประจักษ์ซาบซึ้งในคุณค่าความงาม (Merriam Webster, 1985) สุนทรียศาสตร์ จึงเป็นวิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับคุณค่าความงาม ความดี หรือเรียกชื่อเฉพาะทั่วไปว่า “สุนทรียภาพ”

ความหมายของสุนทรียภาพ

สุนทรียภาพ (Aesthetic) (William, 1994) ได้ให้ความหมายไว้ว่า

1. ความสวยงาม ความน่ายินดี ความน่ารัก เบี่ยมด้วยรสนิยม
2. เกี่ยวกับศิลปะ ความสละสลวย ความอ่อนไหวและความหยั่งรู้คุณค่า หรือความซาบซึ้ง

ศิลปะ พีระศรี (2515) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง “ความรู้สึกโดยธรรมชาติของคนเราทุกคน ซึ่งรู้จักค่าของวัตถุที่งาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเสียงและถ้อยคำที่ไพเราะ” และราชบัณฑิตยสถาน (2541) ได้ให้ความหมายของสุนทรียภาพว่า “เกี่ยวกับความซาบซึ้งในคุณค่าของสิ่งงดงาม ไพเราะหรือรื่นรมย์ไม่ว่าจะเป็นของธรรมชาติหรือผลงานศิลปะ ความรู้สึกนี้เจริญได้ด้วยประสบการณ์หรือการศึกษาอบรมฝึกฝน จนเป็นอุปนิสัย เกิดเป็นรสนิยม (taste) ซึ่งย่อมจะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล”

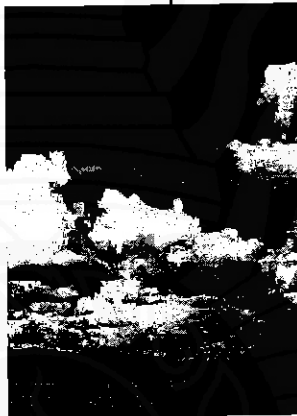
จากคำกล่าวข้างต้นนี้ พอที่จะกล่าวได้ว่า สุนทรียภาพเป็นสิ่งที่มีความคู่มาแล้วกับทุกคน หากจะแตกต่างกันก็ตรงที่แต่ละคนจะมีพื้นฐานการอบรมสั่งสอน การศึกษา ประสบการณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมจากการสังเกตธรรมชาติ ศิลปวัตถุหรือการรู้จักเปรียบเทียบ วิเคราะห์ วิวิจารณ์ สรรพสิ่งรอบข้างตัวเองที่กว้างไกลออกไปมาน้อยเพียงใด

สุนทรียภาพจึงเป็นตัวคุณค่าของสุนทรียะ จากวัตถุและผลงานศิลปกรรมที่ถูกรับรู้โดยการสัมผัสทางตรง หรือเรียกว่าประสบการณ์ตรง (Direct experience) เป็นกระบวนการรับรู้คุณค่าเชิงพฤติกรรมหรือเชิงปฏิบัติการ ในทางทัศนศิลป์ถือเป็นการสัมผัสรับรู้ทางการเห็น โดยตรงเป็นคุณค่าที่ปรากฏในความรู้สึกอารมณ์ของผู้รับรู้ด้วยอาการลักษณะของความปิติ ความยินดี ความซาบซึ้งตรึงใจ เป็นความละเอียดอ่อนของจิตใจและสำนึกแห่งความดีงาม

คุณค่าสุนทรียภาพจึงเป็นคุณค่าที่อิสระเหนือผลประโยชน์ตอบแทนใด ๆ การที่เราเกิดความพึงพอใจ หลงใหลในความงามของดอกไม้ การที่เรายืนอยู่ท่ามกลางธรรมชาติอันเขียวขจี มีหมู่แมงไม้ไม้ผล ไม้ดอกที่กำลังบานสะพรั่ง มีทิวเขาเป็นฉากหลังเป็นระยะ ๆ ลดหลั่นกันไปไกลลิบสุดสายตา มีธารน้ำไหลเป็นแนวยาว คดเคี้ยวไปมา

มีปลาหลากหลายชนิดแหวกว่ายทวนน้ำใส ช่างงดงามอะไรเช่นนี้ บรรยากาศภาพรวมดังกล่าวจะกระตุ้นปลุกเร้าให้เราตกอยู่ในภวังค์ชั่วขณะหนึ่ง ในช่วงขณะนี้เองเป็นหัวแห่งการสัมผัสรับรู้ในคุณค่าสุนทรียภาพที่แท้จริง มิเกี่ยวข้องกับผูกมัดอยู่กับมูลค่า ราคาหรือผลประโยชน์ทางกายภาพเชิงธุรกิจแต่ประการใดไม่

คุณค่าสุนทรียภาพจึงเป็นคุณค่าภายในของสิ่งที่ต้องปฏิสัมพันธ์กัน คือ ต้องมีตัววัตถุ สิ่งหนึ่งสิ่งใดที่มีค่าสุนทรีย์ในตัวเอง และมีตัวอรรถาหรือตัวผู้สัมผัสรับรู้ใน

คุณค่าดังกล่าว การศึกษาเรียนรู้ในคุณค่าสุนทรียภาพจึงมีความจำเป็นและสำคัญยิ่งต่อความเป็นมนุษยชาติ การที่บุคคลหนึ่งมีความเก่งฉลาดในการเรียนรู้หรือจดจำในสิ่งต่าง ๆ ได้ดีนั้น ยังถือว่าเก่งแบบแ่งเดียว ยังที่อแข็ง ไม่มีชีวิตชีวา หรือเป็นบุคคลที่คิดกระทำการใด ๆ

เป็นไปแบบกลไก ขาดซึ่งชีวิตจิตใจ ลักษณะเช่นนี้ยังมีอาจเพียงพอสำหรับการเป็นมนุษย์ที่พึงประสงค์ ยังต้องให้การอบรมบ่มเพาะความเป็นคนสุนทรีย์ ความเป็นคนดีเสริมเติมเข้าไปอีก จึงมิใช่เรื่องแปลกที่การศึกษาในระดับอุดมศึกษาทุกแห่งได้ให้นักศึกษาได้ศึกษาในรายวิชาพื้นฐานทั่วไปหรือวิชาการศึกษาทั่วไป ทั้งนี้เพื่อให้ได้บัณฑิตที่เป็นคนเก่ง คือ เก่งในวิชาการ วิชาชีพ หรือวิชาเอกที่ตนร่ำเรียนมาเป็นคนดี คือ มีสำนึกชั้วดี มีจิตใจสุนทรีย์ที่มีความละเอียดอ่อน รู้และตระหนักในคุณค่าของความเป็นชีวิต ชีวิตที่ก่อปรด้วยความดี ความงามและความจริง

ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้สุนทรียศาสตร์
โดยทั่วไปแล้วมักจะเข้าใจสับสนเกี่ยวกับการเรียนการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ ความ

เข้าใจสับสนดังกล่าวได้นำไปสู่กระบวนการของการเรียนการสอนวิชาเกี่ยวกับสุนทรียศาสตร์ ที่ไม่ลู่จะได้ผลเป็นที่พอใจนัก เพราะยังเป็นการเรียนการสอนเพียงเพื่อให้รู้ เข้าใจ และจดจำในเนื้อหา แนวคิดทฤษฎี ปรัชญาเสียเป็นส่วนใหญ่ การเรียนการสอนลักษณะดังกล่าวเป็นเรื่องของสุนทรียศาสตร์โดยทั่วไป หากนำมาสู่กระบวนการของการเรียนการสอนโดยเฉพาะในระดับปริญญาตรีหรือต่ำกว่านี้แล้ว จะทำให้ผู้เรียนเกิดความเบื่อหน่าย อันเนื่องจากยากที่จะ

ทำความเข้าใจให้ละเอียดลึกซึ้งได้ เพราะผู้เรียนส่วนใหญ่ยังไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และประสบการณ์ตรงที่จะนำไปสู่ความซาบซึ้งหรือความประจักษ์ในคุณค่าของสุนทรียภาพของศิลปะวัตถุชิ้นพื้นฐานและธรรมชาติอย่างเพียงพอมาก่อน

นิพาดา เทวกุล (2530)

ได้กล่าวถึงการเรียนการสอนวิชาสุนทรียศาสตร์ไว้อย่างน่าสนใจว่า ไม่ใช่วิชาซึ่งทุกคนจะเรียน หรือจะ

เอาไปให้ทุก ๆ คนเรียน แม้แต่ในต่างประเทศ ผู้ที่จะเรียนสุนทรียศาสตร์ส่วนมากจะเป็นนักเรียนปีที่ 4 (ปีสุดท้ายในระดับปริญญาตรี) และก็โดยมากอาจจะเรียนกับพวกนักเรียนปริญญาโทด้วยซ้ำเพราะความคิดสุนทรียศาสตร์จะเกี่ยวข้องกับแนวความคิดที่เป็นพื้นฐานมากที่สุด ฉะนั้นอะไรคือความงาม มีเรื่องที่ถกเถียงมากมายเหลือเกินซึ่งไม่สามารถหาคำตอบได้ โดยเฉพาะคนไทยสมัยนี้ เราพยายามที่จะให้สอนสุนทรียศาสตร์สอนแล้วตัวเองก็ไม่รู้เรื่อง ก็ไม่ทราบว่าจะสอนไปทำไม สอนความซาบซึ้งในศิลปะ (Art appreciation) อะไรที่ง่าย ๆ หรือรู้สึกว่าจะมีคุณค่ามากกว่าในทางปฏิบัติ เพราะฉะนั้นจึงได้บอกว่าสุนทรียศาสตร์ น่าที่จะเป็นวิชารวบยอด คือ เมื่อเรียนผลงานทางศิลปะเสร็จก็เอาผลงานมาตีคุณค่าอีกทีหนึ่งว่าหมายความว่าอย่างไร หรือเป็นไปได้แค่ไหนในผลงานชิ้นนั้น ๆ

ฉะนั้นจึงจำเป็นที่ผู้เรียนรู้ศิลปะในระดับเบื้องต้นทั่วไป ควรจะศึกษาเรียนรู้ศิลปะและธรรมชาติในเชิงสุนทรียภาพเป็นเบื้องต้นเสียก่อน กล่าวคือเป็นการศึกษาเชิงคุณค่า อันเกิดจากประสบการณ์ตรงระหว่างตัวบุคคลหรือผู้เรียนกับตัววัตถุหรือผลงานศิลปะและธรรมชาติ การเรียนรู้โดยตรงจากการเห็นถือเป็นประสบการณ์สำคัญยิ่งของการศึกษาทางทัศนศิลป์ เพราะจะนำไปสู่ความตระหนักและความประจักษ์ชัดชัด ในผลงานศิลปะและธรรมชาติรอบข้างได้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นเป้าหมายแท้จริงของการศึกษาวิชาสุนทรียภาพ ทั้งยังเป็นพื้นฐานอันมั่นคงที่จะนำไปสู่การศึกษาแนวความคิดทางสุนทรียศาสตร์ และจะเป็นหนทางแห่งการวิเคราะห์วิจารณ์ผลงานทางทัศนศิลป์ในระดับลุ่มลึกต่อไป

ประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ

การที่คนใดคนหนึ่งมีสุนทรียธาตุหรือในความสำนึก เราเรียกว่ามีประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ (กีรติ บุญเจือ, 2522)

คำว่า "ประสบการณ์" เป็นคำที่ใช้เรียกการรับรู้ที่เกิดขึ้นแก่เรา เมื่อเราสัมผัสหรือปะทะกับโลกภายนอก โดยจะได้รับการสั่งสมไว้ตามประสิทธิภาพของอวัยวะรับสัมผัสของแต่ละคน ซึ่งจะสัมพันธ์กับความตั้งใจของเราหรือความสนใจของเราด้วย หลังจากที่ได้รับรู้หรือได้มีประสบการณ์แล้ว ก็สามารถจำหรือจำแนกแยกแยะสิ่งที่รับรู้มันได้ เก็บสะสมไว้ในสมองเป็นความรู้ซึ่งจะช่วยให้เกิดการรู้ตัวหรือที่เรียกว่ามีสติอยู่ทุกขณะนั่นเอง ดังนั้นจึงเป็นการเชื่อกันว่าเมื่อเรามีประสบการณ์มากก็จะสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นภายหลังอย่างมีสติได้ (อารี สุทธิพันธ์, 2535)

ประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ เป็นประสบการณ์ตรงของมนุษย์ ที่ได้ศึกษาสัมผัสรับรู้ในคุณค่าอันน่าพิราวดูจากโลกภายนอก ไม่ว่าจะเป็นสิ่งธรรมชาติที่มีชีวิตมีความเคลื่อนไหว

อย่างเป็นรูปธรรม ที่มนุษย์สามารถรับรู้ในคุณค่าของมันได้ เช่น มนุษย์ด้วยกัน สรรพสัตว์ทั้งหลาย ตลอดจนพืชพันธุ์ต่าง ๆ เป็นต้น หรือสิ่งธรรมชาติที่ปราศจากชีวิต เช่น กรวด หิน ดินทราย แม่น้ำลำธาร ตลอดจนประสบการณ์ตรง อันเกิดจากการสัมผัสรับรู้ในสิ่งที่มนุษย์ด้วยกันได้คิดค้นประดิษฐ์สร้างสรรค์ขึ้น ดังเช่น ผลิตภัณฑ์ งานศิลปกรรม เป็นต้น ซึ่งสามารถทำให้มนุษย์เกิดความเพลิดเพลิน อิ่มเอิบ ช่างช่างในใจ เกิดแง่คิด เกิดการประจักษ์ในหลายแง่หลายทิศทางด้วยกันทั้งสิ้น อันถือเป็นการประสบการณ์ที่มนุษย์ในฐานะผู้สัมผัสรับรู้ ไม่ต้องการผลตอบแทนใด ๆ เพราะเป็นสิ่งที่มนุษย์มีอิสระที่จะเลือกรับหรือปฏิเสธได้ตามใจปรารถนา ต้องการของตนเองเป็นสิ่งสำคัญอยู่แล้ว

โดยปกติทั่วไปแล้ว มนุษย์ทุกคนล้วนมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ต่อกันและมีความสำนึกทางสุนทรียภาพในแง่ของความงามอยู่แล้ว ไม่ว่าจะบุคคลผู้นั้นจะมีระดับสติปัญญาต่ำมากน้อยเพียงใดก็ตาม ความนิยมชมชอบในความสวยความงามก็ยังคงมีอยู่ จะสังเกตได้ว่า แม้แต่เด็กหรือผู้ที่มีสติปัญญาต่ำหรือมักเรียกกันว่า ปัญญาอ่อนนั้น ก็ยังมีความปรารถนา มีความรัก ความชอบในความสวยความงาม น่ารักของเครื่องเล่นต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตา ตลอดจนเสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งความรู้สึกชื่นชมหรือชอบในสิ่งดังกล่าวนี้ ผู้มีสติปัญญาปานกลางทั่ว ๆ ไป หรือผู้มีสติปัญญาสูง รวมทั้งบุคคลระดับที่เรียกว่า "อัจฉริยะ" ก็ยังมีความต้องการเช่นเดียวกัน จะต่างกันก็ตรงที่เป็นการรับรู้ที่มีความสลับซับซ้อน ความมีระบบและความสามารถที่จะจำแนกแยกแยะถึงโครงสร้างตลอดจนรายละเอียดของสิ่งที่ถูกรับรู้ได้มากนักน้อยต่างกันเท่านั้น ความงามอันเป็นคุณค่าสุนทรียจึงเป็นคุณลักษณะหนึ่งหรือธรรมชาติอันงดงามหนึ่งของความเป็นมนุษย์ที่จะขาดเสียมิได้

สุเชาว์ พลอยชุม (ม.ป.ป.) ได้กล่าวไว้ว่า “มนุษย์ได้ศึกษาค้นคว้าเรื่องความงามกันมานานพอ ๆ กับวัฒนธรรมของมนุษยชาติ และก็ไม่เคยมียุคไหน สมัยไหน ที่มนุษย์มีชีวิตอยู่โดยไม่พูดถึงเรื่องของความงามเลย ประจักษ์พยานที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์ได้พยายามศึกษาค้นคว้าเรื่องความงามกันมานานแล้วก็คือ ศิลปวัตถุแบบต่าง ๆ ที่มนุษย์ได้เพียรพยายามสร้างสรรค์กันขึ้นมานั่นเอง”

แหล่งประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ

แหล่งประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพในที่นี้หมายถึง แหล่งที่อยู่ปรากฏของตัวความรู้หรือตัวคุณค่าสุนทรียะที่มนุษย์สามารถศึกษาเรียนรู้และสัมผัสรับรู้ในคุณค่าดังกล่าวได้ด้วยการมองเห็น ซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 2 แหล่งใหญ่ ๆ ด้วยกัน คือ

1. แหล่งสุนทรียภาพจากธรรมชาติ

แหล่งสุนทรียภาพจากธรรมชาติ นับเป็นแหล่งประสบการณ์ที่มีขอบเขตอันกว้างไกลสำหรับมวลมนุษยชาติที่สามารถใช้เป็นแหล่งสรรพความรู้เพื่อศึกษาเรียนรู้ สัมผัส ชิม ชับเอาความเป็นคุณค่าสุนทรียะได้อย่างมีสิ้นสุด ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติทำให้มนุษย์เกิดอารมณ์ ความรู้สึกได้หลายลักษณะ ดังเช่น ความเพลิดเพลิน ความพึงพอใจ ความประทับใจ ความทึ่งใจ และความว่าเหว เป็นต้น ความรู้สึกทางอารมณ์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแรงบันดาลใจ เกิดแนวคิด จินตนาการและเกิดพลังความคิดการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมแก่มนุษยชาติมาตลอดทุกยุคทุกสมัย

ลักษณะสุนทรียภาพทางธรรมชาติ
อารี สุทธิพันธ์ (2535) ได้กล่าว

ถึงผลอันเกิดจากธรรมชาติสร้างขึ้นว่า “มีลักษณะเฉพาะเป็นอย่างไร ๆ ไปตามกฎของธรรมชาติ เช่น ผลไม้มีเมล็ด และเมื่อหล่นลงดินเจริญงอกงามเป็นต้นไม้และให้ผลไม้ตามลักษณะของพันธุ์ไม้นั้น ๆ หมุนเวียนกันไปไม่สิ้นสุด ซึ่งอาจสรุปได้ว่าธรรมชาติสร้างอย่างหนึ่ง ผลต้องเกิดตามรูปแบบของอย่างนั้น”

จึงกล่าวได้ว่า ธรรมชาติได้สร้างสิ่งต่าง ๆ ขึ้น สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมานั้นก็ได้สร้างสิ่งที่เป็นแบบฉบับหรือลักษณะของตนเองขึ้นมาอย่างต่อเนื่องไม่สิ้นสุด สิ่งที่สร้างขึ้นใหม่นี้มิใช่สิ่งแปลกใหม่ กล่าวคือยังเป็นสิ่งเดิม เผ่าพันธุ์พืชพันธุ์เดิมของมันตามกฎของธรรมชาติ แต่สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นนั้น ผลอาจเกิดเป็นอีกอย่างหนึ่งก็ได้ ดังที่เรียกกันว่า “ผลิตภัณฑ์” อันเป็นผลิตผลเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์นั่นเอง

ลักษณะสุนทรียภาพในธรรมชาติ ถึงแม้จะมีความแตกต่างกับผลิตภัณฑ์ที่มนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ทั้งในด้านวิถีทาง กระบวนการ และผลผลิตที่ได้รับก็ตาม แต่ธรรมชาติก็ยังมีคุณค่ามีสิ่งดีในตัวเอง (Good in itself) เป็นแหล่งสำคัญยิ่งที่ช่วยให้มนุษย์เกิดพลังความคิด จินตนาการ เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างการกระทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ขึ้น ดังเช่น ผลงานศิลปกรรม ผลงานด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น

สุนทรียภาพในธรรมชาติ เป็นคุณค่า

ที่มีอยู่ก่อนแล้ว มนุษย์มิได้เป็นผู้สร้างสรรค์ขึ้น มนุษย์เป็นเพียงส่วนหนึ่งหรือผลผลิตหนึ่งของธรรมชาติ เป็นสัตว์โลกที่มีสมองที่ชาญฉลาดกว่าสัตว์เดรัจฉานทั่วไป กล่าวคือ มีความสามารถมีศักยภาพในอันที่จะคิดค้นสร้างสรรค์หรือประดิษฐ์สิ่งใหม่ ๆ รู้จักปรับปรุงพัฒนาสิ่งเก่าหรือสิ่งที่มีอยู่แล้วให้ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่าเดิมอย่างมีสิ้นสุด อย่างไรก็ตาม การที่มนุษย์ได้พยายามศึกษาธรรมชาติเพื่อเปลี่ยนแปลงธรรมชาตินั้น บางครั้งพฤติกรรมการกระทำของมนุษย์ก็เกินความเหมาะสมพอควร บางครั้งมนุษย์ก็ตกอยู่ในฐานะผู้ทำลายธรรมชาติ ดังเช่น การตัดไม้ทำลายป่า การทำลายสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ เป็นต้น ผลที่ได้รับจากการกระทำของมนุษย์ได้ก่อให้เกิดมหันตภัยขั้นรุนแรงต่อมนุษย์เอง หลายต่อหลายครั้งที่ยากแก่การป้องกันได้ เช่น กรณีฝนตกหนักในภาคใต้เมื่อปลายปีพุทธศักราช 2531 กอปรกับภูเขาซึ่งมีป่าไม้ร่อยหรอ เพราะถูกตัดทำลายจนไม่สามารถที่จะรองรับโอโซนน้ำเอาไว้ได้ เป็นผลให้ภูเขาพังทลายเป็นร่องสายน้ำใหญ่หลายสาย สายน้ำอันเชี่ยวกรากพร้อมท่อนซุงจำนวนมากไหลได้กล่มทลายสิ่งขวางกั้นได้ทำลายชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนไปเป็นจำนวนมาก นับเป็นโศกนาฏกรรมครั้งใหญ่ของประชาชนจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นบาดแผลทางจิตใจที่

ผู้คนจำนวนมากยากที่จะลืมเลือนได้

ธรรมชาติในฐานะแหล่งสุนทรียภาพหนึ่งที่มีมนุษย์สามารถศึกษาเรียนรู้และสัมผัสชิมชั้บในคุณค่าสุนทรีย์ะได้อย่างหลากหลายอย่างมีสิ้นสุดนั้น มนุษย์จึงต้องตระหนักสำนึกในคุณค่าและประโยชน์ของธรรมชาติ ศึกษาเรียนรู้เข้าใจถึงสัมพันธ์ภาพระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติให้มากยิ่งขึ้น ซึ่งก็เท่ากับว่ามนุษย์ได้มีความรักและถนอมตัวของมนุษย์เองในฐานะธรรมชาติหนึ่ง มหันตภัยต่าง ๆ อันเกิดจากธรรมชาติก็จะไม่บังเกิดแก่มนุษย์ในลักษณะที่ปรากฏให้เห็นเช่นในอดีตและในขณะนี้ นั่นก็หมายความว่า มนุษย์ได้ดำรงชีวิตอยู่อย่างมีคุณภาพ และเป็นเอกภาพเดียวกันกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ

2. แหล่งสุนทรียภาพจากผลิตรกรรมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์

แหล่งสุนทรียภาพจากผลิตรกรรมเชิงสร้างสรรค์สิ่งประดิษฐ์คิดค้นของมนุษย์ ตั้งแต่ยุคอดีตจนถึงปัจจุบันนับเป็นแหล่งที่มีคุณค่ามีความสำคัญยิ่งที่บ่งบอกถึงการวิวัฒนาการพัฒนาความเป็นอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ นำมาซึ่งความภาคภูมิใจในความเป็นมนุษย์ชาติในฐานะสัตว์โลกที่มีสมองเป็นเลิศในการจำ การคิด การกระทำ และการสร้างสรรค์ใด ๆ ผลงานของมนุษย์ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจึงได้มีความหมายยิ่งต่อการใช้เป็นแหล่งประสบการณ์ การเรียนรู้ การสัมผัสรับรู้ และชิมชั้บเอาความเป็นคุณค่าสุนทรีย์และคุณค่าด้านประโยชน์ใช้สอยทางกายภาพได้อย่างมีสิ้นสุด อีกทั้งยังมีอิทธิพลต่อการสร้างสรรค์การประดิษฐ์คิดค้นในด้านต่าง ๆ ในยุคปัจจุบัน เช่น การสร้างสรรค์ทางศิลปกรรม การประดิษฐ์คิดค้นด้านวิทยาศาสตร์ เป็นต้น

ลักษณะสุนทรียภาพจากผลิตรกรรมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์

ผลิตรกรรมสิ่งประดิษฐ์คิดค้นต่าง ๆ ของมนุษย์นั้นได้ถูกสร้างขึ้นมานับเนิ่นนานใหญ่ ๆ สามประการด้วยกันคือ ประการแรกเพื่อประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวัน ประการที่สองเพื่อประโยชน์ในการใช้สอยและสนองความต้องการของจิตใจด้านความงามและความเชื่อ เป็นต้น และประการที่สามคือ เพื่อแสดงออกถึงคุณค่าแห่งสุนทรียภาพทั้งในด้านความงาม ความดี ความจริง และพหุปัญญา

ลักษณะผลิตรกรรม สิ่งประดิษฐ์ที่มีคุณค่าสุนทรียภาพปรากฏอยู่นั้น พอที่จะกล่าวโดยย่อได้ดังนี้คือ มีแนวทางวิธีการและกระบวนการในการคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลายหลายทิศทาง ผลผลิตที่ได้มักจะมีความแตกต่างไปจากของเดิมไม่มากนักน้อย กล่าวคือทั้งกระบวนการและผลผลิตที่ได้รับจะอยู่ในภาวะการปรับเปลี่ยนทุกขณะ ไม่ซ้ำซากจำเจ ไม่มีสูตร ไม่มีทฤษฎีตายตัว ที่สำคัญก็คือผลิตรกรรมเชิงสร้างสรรค์ของมนุษย์นั้น เป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวของมันเองสูง เป็นที่รวมไว้ซึ่งศักยภาพของบุคคลที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ สามารถก่อให้เกิดพลังความคิด ความรู้สึกอารมณ์จินตนาการ แก่ผู้สัมผัสรับรู้เป็นอย่างยิ่ง

อย่างไรก็ตามการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่มีคุณค่าสุนทรียภาพของมนุษย์ แม้จะมีความเป็นอิสระในอันที่จะคิดจะทำก็ตาม แต่การกระทำหรือการสร้างสรรค์ใด ๆ นั้น ควรคำนึงถึงผลกระทบที่มนุษย์ด้วยกันจะได้รับด้วย การได้มาซึ่งสิ่งใหม่ ๆ อาจจะได้คุณค่า ไร้ประโยชน์และความหมาย หากนำมาซึ่งภัยอันตรายหรือความไม่ปลอดภัยแก่ชีวิตและทรัพย์สินตลอดจนสิ่งแวดล้อม ทั้งหลายทั้งปวง

ศิลปินกับการสัมผัสรับรู้คุณค่าสุนทรียภาพ

“ศิลปิน” คือ ผู้สร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม สิ่งสมไว้ซึ่งประสบการณ์การสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรมมาอย่างต่อเนื่อง เป็นที่ประจักษ์รับรู้และยอมรับในศักยภาพทางการแสดงออกทั้งในด้านความงาม ความดี เป็นผู้ที่มีความบริสุทธิ์ใจและทัศนคติที่ถูกต้องในการสร้างสรรค์ และ “ความบริสุทธิ์ใจหรือความจริงใจ” หมายถึง ความจริงใจและตรงใจจริงกับสิ่งที่เกิดขึ้นภายในและแสดงออกตรงกับสิ่งที่มืออยู่ในนั้น (ชลุด นิยมเสมอ, 2531)

สวัสดี ต้นติสุข (2538) ได้กล่าวไว้ว่าศิลปินควรต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการสร้างสรรค์ หาแนวทางที่ถูกต้องจนได้แบบอย่างเป็นของตนเองหรือของกลุ่มที่มีความคิดคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องสร้างสรรค์งานศิลปะด้วยความบริสุทธิ์ใจและจริงใจ ให้ได้มาซึ่งความรู้สึก ความงาม ความคิดจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน

วิรุณ ตั้งเจริญ (2532) ได้กล่าวถึงความจำเป็นศิลปินในทรรคนะสากลไว้คือ ผู้สร้างสรรค์งานศิลปกรรม ด้วยการเสียสละทุ่มเทจริงจังตลอดชีวิต เป็นการสร้างสรรค์ศิลปะด้วยอุดมการณ์ที่มุ่งงานสูงงาน มุ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

จากคำกล่าวข้างต้นนี้ ย่อมแสดงให้เห็นว่า การเป็นศิลปินนั้นคงมิใช่ของง่ายที่ใคร ๆ

จะเป็นได้ ซึ่งอาจจะ เป็นเพียงชื่อ ภาษาที่ ใช้เรียกตนเองหรือเรียก ใครคนใดคนหนึ่งว่า เป็นศิลปิน แต่โดยเนื้อแท้ อาจเป็นเพียงความ ฉาบฉวยธรรมดาทั่วไป ของคน ๆ หนึ่ง ในที่นี้ ขอกล่าวถึงคุณสมบัติ เฉพาะหรือลักษณะ ธรรมชาติประการหนึ่ง ที่มักจะพบเห็นว่ามีอยู่ และเป็นอยู่จริงในความ

เป็นศิลปิน คือ มักจะเป็นผู้ไวต่อการสัมผัสรับ รู้ทางความรู้สึก อารมณ์ เป็นผู้ที่มีความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ มีเอกลักษณ์เฉพาะตนในการ แสดงออกทางศิลปกรรม มีความปรารถนา อย่างแรงกล้าที่จะแสดงออกทางศิลปกรรม และ เป็นผู้ที่สร้างสรรค์งานศิลปกรรมอย่างต่อเนื่อง จนสามารถศึกษาติดตามถึงพัฒนาการทางการ สร้างสรรค์ได้

การสัมผัสรับรู้ในคุณค่าสุนทรียภาพ ของศิลปิน ย่อมมีความแตกต่างจากบุคคลโดย ทั่วไปคือ ศิลปินนั้นจะมีความไว หรืออ่อนไหว ง่ายต่อการรับรู้ทางความรู้สึก หรือสิ่งที่ประสาท สัมผัสรับรู้ ทั้งทางหู ตา จมูก ปาก กาย และ การรับรู้ของศิลปินนั้นก็จะเป็นการรับเอาเฉพาะ ในสิ่งที่ส่งผลกระทบต่อจิตใจโดยตรง ไม่ว่าสิ่ง ๆ นั้นจะส่งผลในแง่บวก เช่น ความรักความอบอุ่น ความสบายโล่งใจ การผ่อนคลาย ความกลมกลืน หรือในแง่ลบ เช่น ความน่าสะพรึงกลัว ความ โหดร้าย ความเหงาม ความเปล่าเปลี่ยวเดี๋ยวตาย เป็นต้น ซึ่งล้วนแต่ทำให้ศิลปินเกิดความตรา ตรึงหรือประทับใจได้ทั้งสิ้น และแน่นอนว่าการ สัมผัสรับรู้ของศิลปินที่มีต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ต่อวัตถุทั้งหลายทั้งปวง ย่อมเป็นการเรียนรู้ใน ลักษณะของการบ่มเพาะอย่างค่อย ๆ เป็นไป มิใช่การรับรู้ที่มุ่งเน้นการท่องบ่นท่องจำดังเช่น

การเรียนรู้ในวิชา สามัญทั่วไป ลักษณะ ของการสัมผัสรับรู้ ดังกล่าวจึงทำให้ ศิลปินเกิดความ ประจักษ์ซาบซึ้งในสิ่ง ที่ตนเองสัมผัสรับรู้อยู่ สามารถหาข้อสรุป หรือเข้าใจในคุณค่า สุนทรียภาพที่ปรากฏ อยู่ในสิ่งนั้น ๆ ใน ภาพรวมรวมได้และ สามารถนำไปสู่การ

แสดงออก หรือการสร้างสรรคทาง ศิลปกรรมของศิลปินได้อย่างงดงาม

คุณค่าสุนทรียภาพกับการพัฒนามนุษย์

คุณค่าสุนทรียภาพกับการพัฒนา มนุษย์มีดังนี้

1. คุณค่าด้านการส่งเสริมพัฒนา สภาพแวดล้อม เป็นการส่งเสริมพัฒนา สิ่งแวดล้อมให้แลดูสวยงาม มีความเป็น ระเบียบเรียบร้อย น่าพึงปรารถนา น่าอยู่อาศัย เป็นคุณค่าที่มีความหมายมีความสำคัญต่อ การดำรงอยู่ของชีวิตมนุษย์ทุกสังคมในปัจจุบัน รูปธรรมของคุณค่าด้านนี้ เช่น การ ออกแบบสร้างสรรค์อาคารบ้านเรือน การ ตกแต่งบริเวณทั้งภายในและภายนอกอาคาร บ้านเรือน ตลอดจนสถานพักผ่อนหย่อนใจ เช่น สวนสาธารณะ สวนสัตว์ เป็นต้น สิ่งแวดล้อมจึงต้องได้รับการดูแลพัฒนาและ สร้างสรรค์ให้เป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์ เกิดคุณค่า เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วน รวมอย่างแท้จริง

2. คุณค่าด้านการแสดงออกเชิง สร้างสรรค์ของมนุษย์ เป็นผลจากธรรมชาติ ของความเป็นมนุษย์ ที่มีระดับจิตสำนึก ความคิดที่สูงและสลับซับซ้อนกว่าสัตว์เดรัจฉานทั่วไป

กล่าวคือ มีความปรารถนาที่จะแสดงออกซึ่งความคิด ความรู้สึกทางอารมณ์ ความผันจินตนาการ รวมทั้งประสบการณ์ในแง่มุมต่าง ๆ อยู่ทุกขณะ ทักษะศิลป์เป็นผลผลิตหรือองค์ความรู้หนึ่งที่มนุษย์ได้แสดงออกอย่างเป็นรูปธรรม สามารถรับรู้สัมผัสได้ทางการเห็นเป็นหลัก ก่อให้เกิดความรู้สึกอารมณ์สะเทือนใจ เกิดแง่คิดใหม่ เกิดการเห็นแจ้ง เกิดปัญญาและสามารถก่อให้เกิดสำนึกในทางที่ดีงามแก่ผู้ชมผู้สัมผัสรับรู้ได้

3. คุณค่าด้านการเป็นสื่อกลาง เป็นสื่อกลางระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับธรรมชาติ มนุษย์กับจักรวาล ทักษะศิลป์เป็นศิลปกรรมที่มีคุณค่าเป็นภาษาสากลที่สามารถใช้สื่อสารแก่กันและกันได้ โดยไม่ต้องอาศัยคำพูด เสียงและอักษรใด ๆ ภาษาทัศนศิลป์จึงเป็นภาษาที่อาศัยภาพลักษณ์ทางการเห็นที่เป็นรูปภาพสามารถรับรู้ได้ตรงกันของทุกเผ่าพันธุ์ทั่วโลก

4. คุณค่าด้านสมาธิปัญญา ผู้ใฝ่และปฏิบัติในศิลปกรรมย่อมเป็นผู้ที่มีสมาธิ มีปัญญา มีจิตใจที่แน่วแน่ในการที่จะปฏิบัติการใด ๆ ให้ลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้ที่ศึกษาใฝ่รู้ผู้ที่ปฏิบัติงานทัศนศิลป์อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ จึงมักจะเป็นผู้ที่มีจิตสงบนิ่ง ไม่หวั่นไหวเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาใด ๆ ศิลปินที่แท้จริงย่อมรู้ซึ่งถึงความมีสมาธิจากการสร้างสรรค์ผลงาน ผู้ดูชมผลงานก็สามารถพัฒนาตนเองในการซึมซับรับเอาคุณค่าสุนทรีย์ภาพ สิ่งดี สิ่งงาม ความสุขความปิติ ความเป็นสมาธิ ความละเอียดอ่อนในผลงานทัศนศิลป์ได้อย่างมีวิจิตร

5. คุณค่าด้านการพัฒนาเขาวิปัญญทางศิลปะ กล่าวคือ ให้อัจฉริยะแก่คนแก่คนน้อย รู้จักเลือกสรรสิ่งที่ดีสิ่งที่ดีงามออกจากสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่งาม รู้ว่าอะไรคือหลัก อะไรคือรอง อะไรคือจุดเด่น จุดสำคัญสุด อะไรเป็นเพียงตัวประกอบที่มีการลดหลั่นลงไป

และแต่ละส่วนมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่างไร มีเอกภาพหรือไม่เพียงใด และถ้าจะเชื่อมโยงแต่ละองค์ประกอบต่าง ๆ ขึ้นเป็นสิ่งใหม่ น่าจะกระทำได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด กล่าวโดยสรุปก็คือ การศึกษาเรียนรู้และการสัมผัสรับรู้ ตลอดจนการสร้างสรรคงานทัศนศิลป์สามารถนำไปสู่การเป็นผู้มีเขาวิปัญญทางศิลปะ ที่สามารถจะวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือสร้างสรรคงานทัศนศิลป์ ตลอดจนประดิษฐ์กรรมต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ มีคุณค่าต่อชีวิตมนุษย์ได้อย่างมากมาย การศึกษาทัศนศิลป์เชิงปฏิบัติการโดยตรงยังสามารถหล่อหลอมผู้ศึกษา ผู้ปฏิบัติให้เป็นนักคิด นักปฏิบัติหรือปราชญ์ผู้รอบรู้ทางศิลปะ มิใช่เพียงแต่การท่องบ่นท่องจำในความรู้ที่มีอยู่แล้ว

6. คุณค่าด้านวัฒนธรรม ทักษะศิลป์เป็นศิลปวัตถุที่สามารถดำรงอยู่กับกลุ่มชนเผ่าพันธุ์นั้น ๆ ได้อย่างยาวนานยิ่งกว่าชีวิตมนุษย์ ดังคำกล่าวอันอมตะของศิลป์ พีระศรีที่ว่า "ศิลปะยืนยาว ชีวิตสั้น" ผลงานหรือผลงานของบรรพชนในอดีตและปัจจุบันที่มีคุณค่าสูงจึงเป็นสิ่งที่คุณคนรุ่นหลังต้องตระหนักจัดเก็บรักษา ทำนุบำรุงให้คงอยู่ต่อไปตราบนานเท่านาน ให้เป็นความภาคภูมิใจในฐานะที่เป็นทรัพย์สินทางปัญญาจิตใจ เป็นวัฒนธรรมที่ต้องสืบสานและเชื่อมโยงไปสู่อนาคต ตราบเท่าที่มนุษย์ยังศรัทธาในความเป็นมนุษย์ ผู้มีศักยภาพเปี่ยมล้นในการที่จะสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่สามารถบ่งชี้ได้ถึงควมมีวัฒนธรรม มีจิตใจอันสูงยิ่ง

7. คุณค่าด้านประวัติศาสตร์ ผลงานทัศนศิลป์ทุกชิ้นทุกภาพ ล้วนเป็นการบันทึกไว้ซึ่งความมีอยู่และเป็นอยู่จริงแห่งยุคสมัยหรือช่วงหนึ่ง ๆ ของประวัติศาสตร์ การกล่าวถึงข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงผลงานศิลปกรรมโดยเฉพาะงานทัศนศิลป์ได้ด้วยเสมอ

บทสรุป

สุนทรียศาสตร์ เป็นวิชาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับความรู้สึกรู้สึกนึกคิด จากการสัมผัสรับรู้ถึงคุณค่าสุนทรียภาพ การศึกษาเรียนรู้สุนทรียศาสตร์ สามารถเป็นได้ทั้งเชิงประสบการณ์ทางอ้อม เช่น การศึกษาเชิงปรัชญา และการศึกษาเชิงประสบการณ์ตรง เช่น การได้สัมผัสกับแหล่ง ธรรมชาติหรือผลงานที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น สุนทรียภาพจึงเป็นการศึกษา ถึงตัวคุณค่าโดยตรง ในทางทัศนศิลป์นับเป็นการเรียนรู้ทางการเห็น ที่จะ นำไปสู่การสัมผัสรับรู้ทางความรู้สึกอารมณ์อย่างแท้จริง สำหรับผู้ที่ยัง เยาว์วัยยังขาดประสบการณ์ด้านการเรียนรู้ทางการเห็น จึงมีความเหมาะสม อย่างยิ่งที่จะเริ่มต้นศึกษาเรียนรู้เพื่อให้เข้าถึงตัวคุณค่า โดยการศึกษาเชิง ประสบการณ์ตรงเสียก่อน แล้วค่อยพัฒนาไปสู่ความลุ่มลึกซับซ้อนในเชิง ปรัชญาในโอกาสต่อไป แหล่งประสบการณ์สุนทรียภาพมีสองแหล่ง คือ ธรรมชาติ และผลิตภัณฑ์สร้างสรรค์ของมนุษย์ ทั้งสองแหล่งสามารถใช้ศึกษาเรียนรู้ได้อย่างไม่สิ้นสุด คุณค่าสุนทรียภาพ จึงเป็นคุณค่าที่พึง ประสงค์สำหรับความเป็นชีวิตของมนุษย์ อาทิ คุณค่าด้านส่งเสริมพัฒนา สภาพแวดล้อมให้แลดูดี ไม่เป็นมลพิษทางสายตา คุณค่าด้านการ แสดงออกเชิงสร้างสรรค์ที่มนุษย์สามารถใช้เป็นสื่อหรือเครื่องมือ เพื่อ แสดงออกซึ่งความรู้สึก อารมณ์ จินตนาการ คุณค่าด้านการเป็นสื่อ กลางระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม มนุษย์กับจักรวาล คุณค่าด้านสมาธิปัญญาเป็นคุณค่าที่ช่วยให้ผู้ใฝ่รู้ศึกษาและปฏิบัติการได้มี สมาธิมีปัญญาในทิศทางที่ก้าวหน้ามากยิ่งขึ้น คุณค่าด้านการพัฒนาหัวใจ ปัญญาทางศิลปะ ช่วยให้ผู้ใฝ่รู้ศึกษาได้รู้จักจำแนกแยกแยะ เลือกสรรสิ่ง ที่ดีสิ่งที่ดีงามออกจากสิ่งที่ไม่ดีสิ่งที่ไม่งาม รู้ว่าอะไรคือสาระแก่นแท้และ อะไรคือกระพี้ที่ปรากฏในสิ่ง ๆ นั้น คุณค่าด้านวัฒนธรรม ผลผลิตอัน ทรงคุณค่าสุนทรียภาพของมนุษย์ย่อมเป็นตัวบ่งบอกถึงความมีศักยภาพ พิเศษเหนือกว่าสัตว์เดรัจฉานทั่วไป ที่สามารถสั่งสมไว้ซึ่งอารยธรรมของ ตนเองได้ คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ คุณค่าสุนทรียภาพในผลิตภัณฑ์ แสงสร้างสรรค์ของมนุษยชาติล้วนบันทึกไว้ซึ่ง ความมีอยู่และเป็นจริงของ ยุคสมัยหนึ่ง ๆ ในประวัติศาสตร์ การกล่าวถึงประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะ ทางโบราณคดี จึงมีอาจที่จะละเลยการกล่าวถึงผลงานสร้างสรรค์ของ มนุษย์ไปได้

เอกสารอ้างอิง

- กิริติ บุญเจือ. (2522). **ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- สุเชาว์ พลอยชุม. (ม.ป.ป.). **ปัญหาสุนทรียศาสตร์ : ทฤษฎีศิลปะ**. กรุงเทพฯ :
ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- ขลุ่ย นิ่มเสมอ. (2531). **องค์ประกอบทางศิลปะ**. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช.
- นิพาดา เทวกุล. (2530). **เรื่องขอบข่ายความรู้และบทบาทของสุนทรียภาพ (เอกสาร
แผ่นปลิว)**.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2541). **พจนานุกรมศัพท์ศิลปะ อังกฤษ-ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 2)**.
กรุงเทพฯ : คุรุสภา.
- วิรุณ ตั้งเจริญ. (2532). **ศิลปะทรรศน์**. กรุงเทพฯ : แสงศิลป์.
- ศิลป์ปากร, กรม. (2538). **สวัสดิ์ ต้นตีสุข**. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์พรินต์ติ้ง.
- ศิลป์ พีระศรี. (2515). **ศิลปะสงเคราะห์**. (แปลโดย พระยาอนุমানราชธนะ).
กรุงเทพฯ : ศูนย์การทหารราบ.
- สุชาติ สุทธิ. (ม.ป.ป.). **สุนทรียศาสตร์**. ม.ป.ท.
- อารี สุทธิพันธ์. (2535). **60 Year of AREE SOOTHIPUNT**. กรุงเทพฯ :
ภาพพิมพ์.
- Merriam-Webster. (1989). **The New Merriam-Webster Dictionary**.
Spring field, Mass : Merriam-Webster.
- William, D.L. (1994). **The Cambridge Thesaurus of American Enlisa**.
New York : The University of cambridge.